

15. ikasgaia.

PROZESU MOTAK

1. Prozesu motak

Prozesuaren kontzeptu bakarra; baina prozesu mota bat baino gehiago
3 sailkapen:

a) Zigorren ezarpenaren arabera egindakoa:

- Prozesu penala, beharren printzipioan oinarrituta
- Prozesu zibila, abagunearen printzipioan oinarrituta

b) Tutela motaren arabera egindakoa: prozesu arruntak eta bereziak

c) Prozesuko faseen arabera egindakoa:

- Adierazpen-prozesuak
- Betearazpen-prozesuak
- Kautelazko prozesuak

2. Prozesu zibila

1/2000 legea, Prozedura zibilari buruzkoa

3. Prozesu penala

1882ko Prozedura Kriminalaren Legea

4. Lan-prozesua

Prozesu zibil berezia; arrazoiak

5. Administrazioarekiko auzietako prozedura.

Prozesu zibil berezia; arrazoiak. Berezitasunak

6. Prozesuaren funtsezko batasuna

Batasuna azaltzeko teoriak:

- "Erdiko gunea" izenekoak
- Tesi bateratua: Carnelutti-ren "zuhaitza"

7. Adierazpen-prozesuak

Uzi motaren arabera

- Adierazpen-uzi hutsak
- Uzi eratzailleak
- Kondenatzeko adierazpen-uziak

8. Betearazpen-prozesua

9. Kautelazko prozesua

1. PROZESU MOTAK

Prozesu kontzeptua bakarria bada ere, jakin badakigu badagoela prozesu mota bat baino gehiago; hori normala da, hainbat zuzenbide objektibo mota daudelako (zibila, penala, eta abar), eta, horren ondorioz, auzitegiek zuzenbide mota horiek erabili behar dituzte beren jardueran.

Alderdien ikuspuntutik, alderdiek uzi mota ezberdinak egikaritu nahi dituzte eta, azkenean, prozesu mota bakoitza, zuzenbide objektibora moldatzeaz gain, uzi horietara ere moldatu beharko da; beraz, uziaren arabera, prozesuak ezberdinak izango dira.

Orain, prozesu kontzeptua bakarria dela aintzat hartuta, prozesu motak sailkatuko ditugu. Doktrinak **3 sailkapen** egiten ditu:

a) Lehendabiziko sailkapena egiteko, prozesuaren bidez **zigor bat** ezartzen den -edo ezartzeko aukera dagoen- ala ez hartzen da kontuan: ezartzen bada, prozesu penala izango da, eta ezartzen ez bada, berriz, prozesu zibila.

Sailkapen horretatik, doktrinak ondorio bat ateratzen du, esaten baitu, alde batetik, prozesu zibila eta, bestetik, penala **printzipio ezberdinetan** oinarrituta daudela:

- **Prozesu penala** beharizan-printzipioan oinarrituta dago; printzipio horrek esan nahi du uziaren atzean delituaren biktimaren interesa ez ezik gizartearen interesa ere badagoela. Beraz, delitua gertatzen den bakoitzean, Estatuak jurisdikzioaren jarduera jarriko du martxan bere kabuz, delituaren biktimak kereila jarri ez duen arren (izan ere, hori egiteko asmotan sortu zen Ministerio Fiskala). Horrenbestez, biktima ez da eskubide subjektibo baten titularra izango, titulartasuna Estatuari dagokio eta; hots, ez da biktimaren eta egilearen arteko harreman materialik egongo, zuzenbide pribatuan gertatzen den bezala.
- **Prozesu zibila**, berriz, aukera-printzipioan oinarritzen da; horrek esan nahi du uziaren atzean interes pribatua dagoela; horrenbestez, prozesua martxan jartzeko, partikularrek akzio-eskubidea egikaritu behar dute. Kasu horretan, Estatuak edo Ministerio Fiskalak ez du

ezer egingo, jokoan interes publikorik ez dagoelako. Doktrinaren esanetan, prozesu horietan, alderdien borondatearen autonomia da nagusi, eta, beraz, alderdiei eskubide subjektiboak aurrez ezagutzen zaizkie.

Sailkapen honekin bukatu aurretik, soilik azpimarratu behar dugu prozesu penalak eta zibilak aipatu ditugula; hori hala da lan-prozesuak eta administrazioarekiko auziak hasiera batean arlo zibilaren barruan zeudelako (izan ere, doktrinaren arabera —Monteroren iritziz, adibidez— horiek prozesu zibil bereziak besterik ez dira). Horrenbestez, prozesuak azaltzerakoan bakarrik zibila eta penala aipatuko ditugun arren, oro har, prozesu zibilari buruz esandakoa lan eta administrazioarekiko auzietako prozedurei ere aplikagarri izango litzaieke.

b) Bigarren sailkapena tutela motaren arabera egiten da, hau da, sailkapena egiteko tutela mota zein den hartzen da kontuan. Hala, **prozesu arruntak** eta prozesu **bereziak** aipatzen dira.

Prozesu arruntetan, organo jurisdikzionalak mota guztietako objektuak ebatz ditzakete, eta, arraroa dirudien arren, prozesu arruntan barnean ere prozesu mota ezberdinak aurkituko ditugu, ordena penalean zein zibilean. Azpitalde horiek bereizteko, hainbat irizpide erabiliko dira: diru kopurua, zigorra, eta abar. Prozesu berezietan, berriz, objektu zehatz edo pertsona zehaztuak auziperatzen dira, eta prozesu jakin horrekin lotuta dagoena ebatz dezakete soilik (porrotaren prozesua izango da horren adibidea).

c) Hirugarren sailkapenak prozesuaren faseak hartzen ditu aintzat; hala, 3 prozesu-mota aipatzen dira: **adierazleak**, **betearazleak** eta **kautelazko prozesuak**.

Dagoeneko, prozesu adierazleak eta betearazleak ezagunak zaizkigu: Konstituzioaren 117.3. artikulua gogoan izan behar dugu, hor jurisdikzioa epaitzean eta epaitutakoa betearaztean datzala adierazten baita. Prozesu adierazleak “epaitzea”ren funtzio hori aurrera eramango du; prozesu betearazlea, berriz, “epaitutakoa betetzeaz” arduratuko da. Konstituzioaren

117.3 artikulua, ordea, ez dio ezer kautelazko prozesuei buruz. Orain, prozesu horien edukiaren aurrerapen bat egingo dugu, baina, aurrerago, zehaztasunez aztertuko ditugu:

- Adierazpen-prozesuak: uzia ebazten duen prozesu mota da. Kasu zehatzetan, zuzenbidea “esatean” edo “adieraztean” datza.
- Prozesu betearazleak: epaiaren edukia, borondatez betetzen ez denean, betearazi egin beharko da, eta prozesu mota honen bidez egingo da hori; hau da, prozesu mota honen bidez, errealitatean titulu juridikora moldatzen den aldaketa fisiko bat gertatuko da.
- Kautelazko prozesuak: epaiaren edukia beteko dela ziurtatzea da prozesu mota honen helburua. Prozesuaren iraupenak sortaraz ditzakeen arriskuak kontuan hartuta, prozesu honek arrisku horiek saihesteko neurriak hartzea du xedetzat (esaterako, alderdietariko batek eragin dezakeen prozesuaren objektuaren suntsipena eragozteko, objektu horren bahimendu prebentiboa agindu dezake epaileak); hots, etorkizunean beste bi prozesu motak –adierazlea eta betearazlea- gauzatzea posible egitera zuzenduta dago hirugarren prozesu hau.

2. PROZESU ZIBILA

Zibila prozesurik zaharrena dugu (izan ere, lehen uzi guztiak prozesu horren bidez izapidetzen ziren). Prozedura Zibileko 1/2000 Legeak xedatzen du prozesu mota hori, 1881ko legea indargabetu zuena.

Prozesu zibilean, nabariena da, gehienbat, **aukera-printzipioak** indarrean dirauela; beraz, oro har –baina ez beti, geroago azalduko dugunez-, interes pribatuak nagusi diren heinean, alderdien borondateak isla izango du prozesuan zehar, adibidez, alderdiek prozesuaren objektua erabil dezaketelako.

3. PROZESU PENALA

Prozesu penaletan, **beharrizan-printzipioa** dago jokoan, prozesuaren barruan dauden interesak publikotzat jotzen baitira.

Estatua akzio-eskubidearen titular bihurtzen da eta, beraz, prozesu mota horretan, alderdien iritziak edo borondateak ez du garrantzia handirik izango. Estatua bera arduratuko da prozesua abian jartzeaz, eta prozesuko objektua erabilezina izango da alderdientzat; hau da, prozesuak epaia eman arte jarraituko du, biktima eta inputatuaren iritziak edo nahiak inolako eraginik izan gabe.

1882ko Prozedura Kriminalaren Legeak xedatzen du prozesu mota hori, eta, beranduago, hainbatetan, aldaketa partzialak pairatu ditu (esaterako, 1995. urtean, Zinpekoen Epaimahaiaren Legearekin, eta 2003. urtean epaiketa lasterrak sartzearekin).

4. LAN PROZESUA

Prozesu horren oinarrian, Lan Prozeduraren 2/1995 Legea dago. Lehen esan dugun moduan, prozesu zibilean dago haren jatorria (izan ere, doktrinaren gehiengoak prozesu zibil berezi bat dela dio, lehen aipatu dugun bezala). Horri oinarria emateko, Lan Prozedurako Legeak berak esaten duena aipatzen dute: Prozedura Zibileko Legea haren osagarria izango dela, eta, horrez gain, lan-prozesuan aukera-printzipioa da nagusi, prozesu zibilean gertatzen den bezala.

XIX. mendera arte, lan-prozesua auzitegi zibilen eskumena izan zen, baina, beren interesen tutela abantailatsua lortzeko asmotan, sindikatuek eta enpresaburu-elkargoek prozesu berezi baten beharra aldarrikatu zuten. 1908. urteko Industria Auzitegien Legea izan zen borroka horren lehenengo emaitza. Gero, denbora igaro ahala, lan-prozesuak prozesu zibiletatik bereizi dira; ondorioz, horiek arautzeko prozedura propioa lortu da eta gai horietaz arduratuko diren auzitegiak sortu dira.

Lan-prozesuan, zibilarekin alderatuta, azkartasuna nabarmendu dezakegu. Hori logikoa da, prozesu horretatik ebazten diren uziak kontuan hartzen baditugu; adibidez, askotan, prozesu horien objektua langile baten soldatari buruzkoa izan ohi da, eta, langilearen beharrianentzat horrek duen garrantzi handiarenagatik, eta prozesuaren iraupenak sor dakizkiokeen kalteak ahalik eta txikiak izan daitezen, prozesu horren azkartasuna bultzatzen da.

5. ADMINISTRAZIOAREKIKO AUZIETAKO PROZEDURA

Administrazioarekiko auzitako prozesuaren bidez, Administrazio Publikoaren egintzak aurkatzen dira organo jurisdikzionalen aurrean. Kasu horretan, doktrinak, berriro ere, prozesu zibil berezia dela dio, bi arrazoi direla eta:

- Prozesu horretan nagusitzen den printzipioa **aukera-printzipioa** delako, eta teknikoki prozesu administratiboak zibilak dituen oinarri berak dituelako.
- Prozedura administratiboa arautzen duen 29/1998 Legearen **lege osagarria** Prozedura Zibilaren Legea delako.

Nolanahi ere, argi dago administrazioarekiko prozesuak zenbait berezitasun dituela; adibidez, alderdi bat administrazioa izango da beti, eta prozesu horren baitan ebazten diren auziak egintza administratiboari buruzkoak izango dira beti.

Horrekin lotuta, esan beharra dago administrazioak badituela zenbati pribilegio esparru horretan; honako hau da horietako bat: egintza administratibo bat auzitegietara eraman baino lehen, administrazioa jo beharra, administrazioak berak egintza hori berriro azter dezan (gorako helegitea izeneko da hori), eta, administrazioak bere jarrera edo egintza hori mantenduz gero, auzitegietara jotzeko aukera egongo da. Dena den, ez ditugu gauzak nahasi behar, lehendabiziko auzialdi jurisdikzionala epaitegiak izaten jarraituko du, ez administrazioak berak, hori auzialdi administratiboa da eta.

6. PROZESUAREN FUNTSEZKO BATASUNA

Hasieratik, prozesu mota bat baino gehiago egon arren, prozesu kontzeptua bakarra dela baieztatu dugu; dena den, prozesu zibil eta prozesu penalaren arteko bereizketa egin zenean, doktrinaren zati batek azpimarratzen zuen kontzeptuak ere ezberdinak zirela, prozesu penal eta zibilaren artean inolako loturarik ez zegoela esanez.

Lan honetan, prozesu kontzeptu bakarra, hau da, **prozesuaren batasunaren ideia** defendatuko dugu. Badirudi aipatu dugun doktrinaren zati horrek jurisdikzio bakarraren ideia -Estatuaren ahalmen gisa- ahaztu zuela, eta, beraz, guk, Estatuaren ahalmen horren monopolioa oinarritzat hartuz, ondoriozta dezakegu prozesu mota guztien funtsean erkideak diren kontzeptu batzuk badaudela. Batasun hori mantentzeko, **teoria bitan oinarritzen gara**:

Erdiko gunea izenekoa

Aurretik esan dugu prozesu penala beharrian-printzipioan oinarritzen dela eta zibila, berriz, aukera-printzipioan. Orain ñabardura bat egingo diogu horri, egia bada ere arau orokor horrek salbuespen batzuk dituelako:

- **Prozesu penalean, delitu pribatuak edo erdi pribatuak** deritzotenak (kalumnia edo iraina, esaterako) ebazten direnean, kaltetuak kereila edo salaketa jarri behar du prozesua hasteko; kasu horretan, Ministerio Fiskalak ez du ofizioz aritu beharrik, eta, salaketa hori egon ezean, ez legoke prozesurik. Horrenbestez, prozesu penalean gauden arren, aukera-printzipioa da nagusi kasu horietan.
- Beste alde batetik, **prozesu zibilean badaude interes publikoko gai batzuk**: ezkontzari, seme-alabatasunari eta gaitasunari buruzkoak. Horietan, alderdiek ezin dute prozesuaren objektua erabili eta, gainera, batzuetan, Ministerio Fiskalak abian jar dezake prozesua. Ondorioz, nahiz eta prozesu zibila izan, prozesu mota horietan beharrian-printzipioa nagusitzen dela esaten da.

Prozesu penal zein zibil horiek –hots, alde batetik, delitu pribatu eta erdi pribatuak eta, bestetik, interes publikoko prozesu zibilek- **erdiko gunea** osatzen dute, bere prozesu motan nagusitzen den printzipioari uko egiten diotelako. Erdiko gune horretan, beraz, printzipioak nahasten direla ikus daiteke, eta hori oinarri gisa hartzen da prozesu penalak eta zibilak —ezberdinak badira ere— loturak izan badituztela esateko eta, beraz, prozesu kontzeptua bakarra dela bi kasuetarako.

Tesi bateratua

Tesi horren arabera, Zuzenbide Prozesalean, kontzepturik garrantzitsuena ez da prozesua, jurisdikzioa baizik. Hori kontuan hartuta, prozesuen aniztasuna azaltzeko metafora bat egiten da; metafora horretan, Zuzenbide Prozesalaren oinarri zientifikoak zuhaitzat hartzen dira, eta honela irudikatzen da:

- Zuhaitzaren sustraiak jurisdikzio kontzeptua irudikatuko lukete.
- Jurisdikzioarekin lotuta, akzio-eskubidea legoke.
- Zuhaitzaren enborra prozesu guztiek komunean dituzten gauzek, izapideek eta abarrek osatuko lukete.
- Gero, enborretik, bi adar sortuko lirateke, prozesu zibila eta prozesu penala.

Hala, prozesu kontzeptua bakarra dela ondorioztatzen da, prozesu mota guztiak “sustrai” edo funts beretik eratortzen dira eta; beraz, prozesu guztien oinarrian jurisdikzioaren kontzeptua kokatuko genuke.

7. ADIERAZPEN PROZESUAK

Prozesu adierazleak aztertzeke unean, aurretik ere aurreratu dugun moduan, Konstituzioaren 117.3. artikulua aipatuko dugu berriz, hor “epaitu eta epaitutakoa betearaztea”z hitz egiten baita; eta “epaitzeko” funtzio hori fase adierazle horrekin lotuta dago, auzi jakinetan eskubidea adieraztean datzan fasea, alegia.

Prozesu adierazlearen bidez, **hiru uzi mota** ebazten dira:

Adierazpen uzi hutsak

Uzi mota horretan, epailearen ebazpenak harreman juridiko bat dagoen ala ez adierazi behar du (hau da, epaiak harreman juridiko baten existentzia edo existentzia eza). Ondorioz, ebazpen mota horrek ez du geroko betearazpenik behar izango, uziak adierazpen hori lortzea baitu helburu.

Adibide bat ezkontzaren baliogabetasunari buruzko prozesua izango da. Kasu horretan, epaileak ezkontzaren balioaz erabaki behar du, hau da, ea balioduna edo baliogabekoa izan den; horrekin, amaitutzat joko genuke prozesua, adierazpen horrek betearazpenik behar ez duelako. Hots, epai horrek, dagoeneko, beste inongo egintza edo prozesuren beharrik gabe, ondorioak sortuko ditu berez, eta ezkontza hori baliozkoa edo baliogabekoa den ebazpenak berak baieztatuko du. Izan ere, ezkontzari buruzko adierazpen hori da uzi horren helburua –haren existentzia edo existentzia eza baiestea-, eta horrekin uzia ase geratzen da.

Uzi eratzailleak

Prozesu adierazleek, jada, errealitatean dagoen egoera bat adierazten dute; eratzailleek, berriz, egoera berri bat sortarazten dute. Uzi horien bidez, zerbait adierazteaz gain, aldez aurretik zegoen egoera bat aldatu nahi dute alderdiek —harreman juridiko bat sortu, aldatu edo iraungi—; horretan, epaiak egoera hori aldatzeko indarra izango du. Kasu horretan, epaiak berak sortzen du aldaketa hori errealitatean eta, ondorioz, epaiak ez du titulu betearazlearen baliorik izango –hau da, ez da betearazpenik beharko - aldaketa ebazpenarekin berarekin izan baita.

Aurreko uzi adierazle hutsekin alderatuz, dibortzioa izango da adibide bat, aurretik ezkontuta zeudenak dibortzioren ostean ez baitute ezkontuta jarraituko. Beraz, lehen zegoen egoera aldatu egin da, eta aldaketa hori egoteko ez dugu betearazpenik beharko, epaiak berak sortuko baititu efektuak. Hau da, ebazpenak zerbait adierazteaz gain —dibortzioa ematen dela—, harreman juridiko baten aldaketa ere sortarazi du —ezkontza desagitea—. Ezkontzaren baliogabetasunaren kasuan, “ezkontza” unetik izango zen erlazio hori baliozkoa edo ez –akatsak une horretan gertatu zirelako-, eta epaiak hori besterik ez du adierazten. Dibortzioaren kasuan, berriz, ezkontza hori guztiz baliozkoa izan zen, baina, ebazpena emateko unean, ezkontza-harreman hori desagertuko da; hau da, epaiak errealitate hori aldatu egiten du.

Kondenatzeko adierazpen-uziak

Demandatuak zerbait egitea, zerbait ez egitea edo zerbait ematea eskatzen da uziaren bitartez. Horien bidez, auzi-jartzaileak demandatuak zerbait egin dezan nahi du, eta hori eskatzen dio organo jurisdikzionalari (adibidez, demandatuak diru kopuru bat emateko eskatzen da).

Demandatuak epaiak agindutakoa bere borondatez betetzen ez badu, nahitaezko betearazpenaren bidez egingo da; beraz, mota honetako epaiak titulu betearazlea dakar.

8. BETEARAZPEN PROZESUA

Orain arte hainbat aldiz errepikatu dugun moduan, jurisdikzioa epaitzean eta epaiturikoa betearaztean datza. Betearazte hori epaiak esandakoa betearaztea izango da; hori dela-eta, prozesu mota hori definitzeko orduan, esango dugu kanpoko munduan edo errealitatean aldaketa bat eragiten duten prozesuak direla.

Baina prozesu betearazle horiek ez dira beti nahitaezkoak, martxan jar daitezten kondenatuak bere borondatez kondena ez betetzea beharrezkoa baita. Hau da, prozesu zibilean, zigor-adierazpeneko uzi batean, esan bezala, kondenatuak bi aukera ditu: bere borondatez betetzea edo ez. Bigarren kasuan, nahitaezko betearazpenaren bidez eramango da aurrera epaiaren edukia. Hala, prozesu horren bidez, epaiketa batetik sortutako titulu betearazleak —soilik zigor-adierazle uziak- zein epaiketaz kanpokoak betearaziko dira.

Epaitutakoaren betearazpenak Estatuak indarra erabiltzea justifikatzen du. Betearazpen-egintza horiek oso ezberdinak izan daitezke: ondasunak ikertzea, enkante publikoa, espetxean sarraraztea, eta abar.

Prozesu penalean, epaiak betearazpen-edukia izango dute beti, kondenatuak zerbait egin behar duelako (isun bat ordaindu edo espetxera joan). Eta, kasu horietan, ez dago borondatezko betearazpenik —isunetan salbu—, zigorrak nahitaezko betearazpen-prozesuaren bidez egikarituko baitira.

9. KAUTELAZKO PROZESUA

Lehen esan bezala, prozesua denbora-tarte luze batean burutzen da, eta, denbora-tarte horretan, prozesuaren objektua arriskuan egon daiteke (alderdi batek objektua suntsi dezakeelako, esaterako).

Kautelazko prozesuak prozesuaren objektua ziurtatzea du helburu, eta horregatik esaten da **jurisdikzioaren hirugarren betekizuna** dela, epaitzea eta epaitutakoa betearaztearekin batera, eta nolabait funtzio instrumentala beteko duela azken bi haiekiko.

Prozesu zibilean, adibidez, kautelazko neurri bat prebentzio-bahimendua izango da; horren arabera, demandatuaren kaudimena ziurtatu nahi da. Hau da, demandatuak gainean datorkion balizko zigorra aurreikusiz, bere ondasunak nolabait desagertaraz ditzake —esaterako, ondasunak ostenduz—; hori gerta ez dadin, prebentzio-bahimendua izango dugu ekiditeko bidea; prozesua amaitu baino lehen, bere ondasunak gordailuan utziko dizkio epaileak. Behin-behineko espetxealdia izango da prozesu penalaren adibide adierazgarri bat; horretan, delitua egin duenak ihes egin dezakeela pentsatzen da, eta, hori ez gertatzeko, inputatua espetxeratzen da epaia eta prozesua izan aurretik. Gero, benetan bete beharreko denbora horren eta espetxean pasatutako denboraren arteko kenketa egingo da.